معاونت بهداشت
مرکز مدیریت بیماری‌های واگیر

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
مرکز روابط عمومی و اطلاع رسانی

شمـــاره ۸۶
تیر ۱۴۰۵

گزاره‌برگ

بیماری‌های واگیر ایران و جهان

ویژه‌نامـــه روز جهـــانی و مـــلی بیماری‌هـــای قابـــل انتقـــال بیـــن انســـان و حیوان

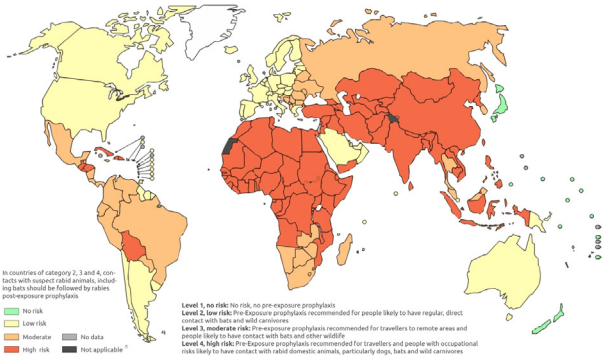
«حیوان گزیدگی و هاری»

هاری یک بیماری ویروسی بسیار خطرناک و کشنده است که سیستم عصبی را درگیر می کند. این بیماری پس از ظهور علائم تقریباً همیشه منجر به مرگ می‌شود، اما **کاملاً قابل پیشگیری** است.

وضعیت بیماری در جهان

براساس آخرین گزارش‌های سازمان جهانی بهداشت (WHO) هاری یکی از قابل پیشگیری‌ترین اما در عین حال مغفول‌مانده‌ترین بیماری‌های قابل انتقال بین انسان و حیوان در جهان است. با وجود در دسترس بودن واکسن‌های مؤثر برای انسان و سگ، سالانه حدود **۵۹ هزار مرگ انسانی** در سطح جهانی رخ می‌دهد که عمدتاً ناشی از انتقال بیماری از طریق سگ‌ها است. تعهد جهانی در چارچوب "صفر تا ۲۰۳۰" با هدف حذف مرگ‌های انسانی هاری منتقله از سگ تا سال ۲۰۳۰، بر اجرای رویکرد هماهنگ "سلامت واحد" تأکید دارد.

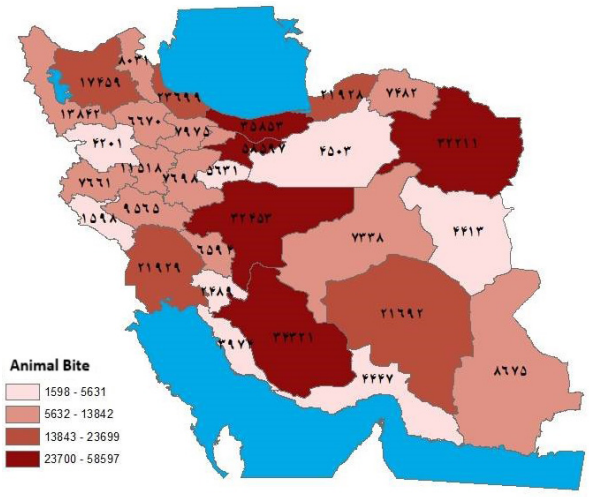

شکل ۱. نقشه جهانی خطر مواجهه با هاری

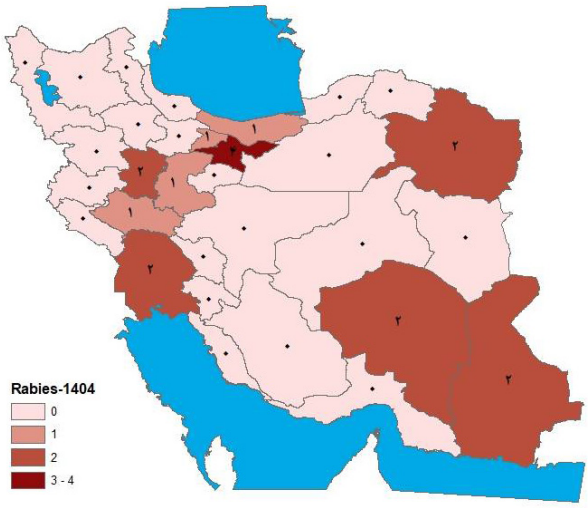
وضعیت بیماری در ایران

بیشتر موارد هاری در ایران از گزش حیوانات اهلی به‌ویژه سگ‌ها و حیوانات وحشی (گرگ، شغال و روباه) به انسان منتقل می‌شود. حیوان گزیدگی در مناطق مختلف کشور متفاوت است و مناطق روستایی و حاشیه شهرها بیشترین فراوانی را دارند.

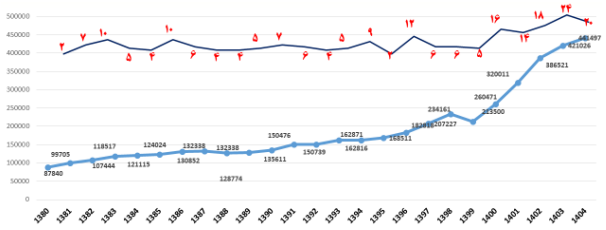
ایران در زمینه پیشگیری از هاری به ویژه با واکسیناسیون حیوانات صاحب‌دار و درمان پس از گزش در انسان، گام‌های مهمی برداشته است. به‌طور متوسط در طی ۴ سال گذشته، به ازاء حدود ۲۰ هزار حیوان گزیدگی، یک مورد هاری ثبت و گزارش شده است و این در حالی است که در دنیا در کانون‌های بیماری با تعداد کمتر موارد حیوان گزیدگی، موارد هاری بیشتر گزارش شده است.

شکل ۲. پراکندگی جغرافیایی تعداد موارد حیوان‌گزیدگی – سال ۱۴۰۴

شکل ۳. پراکندگی جغرافیایی تعداد موارد هاری – سال ۱۴۰۴

شکل ۴. موارد هاری و حیوان گزیدگی در ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۴

روند ۵ ساله حیوان گزیدگی در ایران نشان می‌دهد که حیوان گزیدگی در کشور روندی رو به افزایش داشته است. در سال ۱۴۰۴ تعداد حیوان گزیدگی ۴۴۵۴۸۶ مورد گزارش شد که از این تعداد ۲۰ مورد هاری قطعی منجر به مرگ شده است و این موضوع می‌تواند تبعات جدی برای سلامت انسان‌ها و از طرفی با آلودگی در حیوان ضرر و زیان اقتصادی به دلیل ابتلا دام‌ها را نیز به‌همراه داشته باشد، که بیشترین موارد مربوطه به استان‌های مازندران، تهران، گیلان و اصفهان می‌باشد.

مراقبت بیماری

تعداد ۷۲۹ واحد مراقبت و پیشگیری از هاری در کشور فعال است و تقریبا به ازاء هر ۱۲۴ هزار نفر یک واحد مراقبت و پیشگیری از هاری وجود دارد. در ایران، برنامه مراقبت و کنترل حیوان‌گزیدگی و هاری توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با همکاری سازمان دامپزشکی کشور، انستیتو پاستور ایران، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور و سایر دستگاه‌های مرتبط اجرا می‌شود. هدف اصلی این برنامه، پیشگیری از بروز هاری انسانی و کاهش موارد حیوان‌گزیدگی است.

مهم‌ترین اجزای این برنامه عبارت‌اند از:

۱. مراقبت از موارد حیوان‌گزیدگی

- ثبت و گزارش همه موارد حیوان‌گزیدگی
- شست‌وشوی فوری و کامل محل گزش با آب و صابون به مدت حداقل ۲۰ دقیقه
  - تزریق واکسن توام (ضد کزاز) طبق دستورعمل
  - تجویز آنتی‌بیوتیک در زخم‌های عمیق یا آلوده
  - کنترل درد و التهاب در صورت نیاز
- ارزیابی نوع تماس، نوع حیوان، محل گزش و وضعیت حیوان
- ارجاع سریع فرد گزیده‌شده به واحد مراقبت و پیشگیری از هاری برای دریافت خدمات لازم

۲. پیشگیری پس از مواجهه (PEP)

- تزریق واکسن هاری بر اساس دستورعمل ملی
- تزریق سرم ضدهاری (Rabies Immunoglobulin) در موارد پرخطر
- تکمیل دوره واکسیناسیون و پیگیری بیمار تا پایان درمان

گروه I:

- لمس کردن یا غذا دادن به حیوان، لیسیدن پوست سالم توسط حیوان

اقدام: شستشوی محل با آب و صابون

گروه II:

- گازگرفتن پوست، خراشیدگی کوچک و کم، ساییدگی بدون خونریزی

اقدام: درمان موضعی زخم‌ها و تزریق فوری واکسن

گروه III:

- گزیدگی و خراشیدگی‌های منفرد و یا متعدد عمیق پوست که حداقل خون دیده شود، لیسیدن پوست آسیب دیده (زخم قبلی)، آلوده شدن غشاهای مخاطی با بزاق حیوان مشکوک، مواجهه با خفاش، گزش یا خراشیدگی با خفاش، جراحت در سر و صورت، گردن، دست (مچ دست تا نوک انگشتان)، اندام تناسلی.
- گزیدگی و خراشیدگی با هر نوع حیوان در افراد با اختلالات سیستم ایمنی و افراد در تماس با حیوان محتمل و یا قطعی هاری بدون توجه به سابقه واکسیناسیون آن‌ها

اقدام: شستشو با آب و صابون حداقل ۲۰ دقیقه، درمان موضعی زخم‌ها تزریق فوری واکسن و سرم ضد هاری

۳. نظام مراقبت و گزارش‌دهی

- ثبت الکترونیک موارد حیوان‌گزیدگی
- بررسی اپیدمیولوژیک موارد مشکوک
- پایش مستمر میزان بروز حیوان‌گزیدگی و هاری در انسان و حیوان

یادآوری بعدی (روز ۳ و ۷) برای تزریق واکسن

٤. مراقبت از حیوان گزنده

- در صورت امکان، سگ یا گربه گزنده به مدت ۱۰ روز تحت قرنطینه قرار می‌گیرد.
- اگر حیوان در این مدت سالم بماند، احتمال انتقال هاری در زمان گزش بسیار ناچیز است.
- در صورت مرگ، ناپدید شدن یا بروز علائم هاری در حیوان، اقدامات پیشگیری برای فرد گزیده‌شده باید کامل انجام شود.

٥. مراقبت آزمایشگاهی

- ارسال نمونه مغز حیوانات مشکوک به آزمایشگاه‌های مرجع
- تأیید تشخیص هاری با روش‌های استاندارد آزمایشگاهی

٦. کنترل بیماری در حیوانات

- واکسیناسیون سالانه سگ‌های صاحب‌دار
- مدیریت و کنترل جمعیت سگ‌های بلاصاحب
- همکاری نزدیک با سازمان دامپزشکی در شناسایی کانون‌های بیماری
- WHO و سازمان جهانی بهداشت دام (WOAH)، واکسیناسیون حداقل ۷۰ درصد جمعیت سگ‌ها را برای کنترل هاری ضروری می‌دانند.

۷. آموزش و اطلاع‌رسانی

- آموزش مردم درباره پیشگیری از حیوان‌گزیدگی

- آموزش شست‌وشوی فوری زخم و مراجعه سریع به واحدهای مراقبت و پیشگیری از هاری
- آموزش گروه‌های پرخطر مانند دامپزشکان، محیط‌بانان و کارکنان شهرداری

اهداف برنامه

- پیشگیری از مرگ ناشی از هاری در انسان
- کاهش بروز حیوان‌گزیدگی
- تقویت همکاری بین‌بخشی میان وزارت بهداشت، سازمان دامپزشکی، شهرداری‌ها و سایر نهادها
- ارتقای آگاهی عمومی درباره پیشگیری از هاری

که در این واحدها فعالیت‌های زیر به صورت شبانه روزی

بر اساس توصیه‌های WHO، ارکان اصلی کنترل هاری عبارت‌اند از:

۱. واکسیناسیون حداقل ۷۰ درصد سگ‌ها
۲. دسترسی سریع و کامل به پیشگیری پس از مواجهه (PEP)
۳. مراقبت و گزارش‌دهی مؤثر
۴. همکاری بین‌بخشی با رویکرد One Health
۵. مدیریت علمی جمعیت سگ‌ها
۶. آموزش و مشارکت جامعه
۷. واکسیناسیون افراد پرخطر
۸. تقویت آزمایشگاه‌ها جهت تشخیص استاندارد
۹. تضمین تامین واکسن و ایمونوگلوبولین

جهت کسب اطلاعات بیش‌تر از بیماری‌های واگیر در ایران به این لینک مراجعه فرمایید: https://icdc.behdasht.gov.ir/

معاونت بهداشت
مرکز مدیریت بیماری های واگیر